

№ 02 (451)
Студзень 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- Уганараванне: прэмія за духоўнае адраджэнне – стар. 2
- Залічбаваная спадчына: сайт, прысвечаны некропалям – стар. 4
- Памяць аб падзеі: рэканструкцыя і канферэнцыя аб Брэсцкім міры – стар. 5

На тым тыдні...

* 10 студзеня ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылося ўрачыстае мерапрыемства, прысвечанае юбілею акадэміка НАН Беларусі Уладзіміра Гніламёдава. У яго рамках прайшлі прэзентацыя новых выданняў вучонага, адкрыццё выстаўкі «Чалавек – сукупнасць свайго мінулага...».

* 11 студзеня ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры сумесна з Цэнтрам дадатковай адукацыі «Ветразь» зладжанае свята «Запрашаем на Калядкі», дзе прадстаўлены беларускі калядны абрад, а таксама была магчымасць паўдзельнічаць у калядных гульнях.

* 11 студзеня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь пачала працаваць выстаўка «Скарбы Беларусі». На ёй прадстаўлены манетныя і манетна-рэчавыя скарбы практычна ўсіх гістарычных эпох: найбуйнейшы ў краіне дэпазіт рымскіх дынарыяў III–IV стст.; скарб ювелірных упрыгожанняў VI–VII стст. з гарадзішча «Выспанскага гара» і іншыя.

* 11 студзеня ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Дом-музей І з'езда РСДРП» адкрылі выстаўку «Народная архітэктура беларускай деревні в фотаграфіях Уладзіміра Шарнікова». Выстаўка будзе працаваць да 10 лютага.

З творчасцю Яўгена Ждана я ўпершыню пазнаёміўся ў класе сёмым, калі рыхтаваў даклад пра сучасных беларускіх мастакоў. Распавядаючы пра яго, я нават уявіць не мог, што калі-небудзь буду асабіста запрошаны ім на адкрыццё яго юбілейнай выстаўкі.

Напрыканцы мінулага года заслужаны дзеяч культуры Беларусі, лаўрэат прэміі «За духоўнае адраджэнне» Яўген Іванавіч Ждан адзначыў сваё 75-годдзе.

Выпускнік Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута (цяпер Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў) быў накіраваны на працу ў Дзяржаўны тэатр оперы і балета Беларусі. Пазней працаваў галоўным мастаком у Рэспубліканскай дырэктцыі эстрадна-цыркавога мастацтва, затым Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі Беларусі. Сярод спектакляў, якія афармляў Я. Ждан, – «Галька» С. Манюшкі, «Пасля балю»

«Справа мастака — ствараць радасць»

Г. Вагнера, «Фаўст» Ш. Гуно, «Дэман» А. Рубінштэйна і іншыя.

Яўгену Іванавічу ўсё па плячы: партрэт («Дар'я», «Дзяўчына з кветкамі», «Партрэт юнака з кнігай»), пейзаж («Сакавіцкі дзень», «Першы снег», «Трыумф вясны»), нацюрморт («Нацюрморт з матыльком», «Дзьюхаўцы ў сінняй вазе»), духоўны жывапіс («Спаленне першых хрысціян у Рыме», «Прапаведзь», «Сіла веры», «Тысячагоддзе вадохрышчча Русі») і іншыя.

У творах мастака адлюстраваны і трагічныя старонкі жыцця беларускага народа XX стагоддзя: чарнобыльская бяда («Чарнобыль»), Вялікая Айчынная вайна («Кожны чацвёрты») і цяжкія моманты пасляваеннага часу.

Паўстаюць перад глядачом выбітныя гістарычныя асобы: Рагнеда, Усяслаў Чарадзея, Францыск Скарына, Міхал Клеафас Агінскі, Марк Шагал, Я. Вошчак і іншыя.

Своеасаблівымі словамі ўдзячнасці і павагі з'яўляюцца творы, прысвечаныя родным і аднавяскоўцам мастака: «Юнацтва маёй маці», «Бабуля Ганна», «Дзед Іосіф», «Аля», «Партрэт сына Дзяніса», «Партрэт унука Дзімкі»...

Цеплынёй і любоўю да роднага краю, мілай нясвіжскай зямлі прасякнутыя творы «Нясвіжская мадона», «Сноўскі кірмаш», «Сноўскія русалкі», «Паданне аб зямлі Нясвіжскай».

У 1998 годзе мастак стаў лаўрэатам прэміі «За духоўнае адраджэнне» за цыкл абразоў «Беларускія праваслаўныя святыя», некаторыя з якіх пасля асвячэння перадаў у Нясвіжскі Свята-Узнясенскі храм. Таксама вялікую колькасць твораў майстар падарыў Нясвіжскаму Нацыянальнаму музею-запаветніку і Гісторыка-краязнаўчому музею Нясвіжа.

У 2005 годзе Я. Ждан у сваім доме ў вёсцы Сноў стварыў культурна-асветніцкі цэнтр і мастацкую галерэю, якую падарыў Нясвіжу. Галерэя пасля стала філіялам Нясвіжскага гісторыка-краязнаўчага музея.

У 2007 годзе за вялікі ўнёсак, які зрабіў мастак для Нясвіжа, яму прысвоілі званне ганаровага грамадзяніна горада.

Творы майстра знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь, Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва, Музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь, Музеі А. Бахрушына і Трэцякоўскай галерэі ў Маскве, у прыватных калекцыях Беларусі, Расіі, Польшчы, Ізраіля, Канады, ЗША, Францыі, Швецыі, Чэхіі, Японіі і іншых краінаў.

У «Гаспёўні Галубка», дзе праходзіла юбілейная выстаўка, Яўгена Іванавіча прыйшлі павіншаваць яго блізкія і калегі. Сярод іх – намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі Валеры Гедройц, старшыня Мінскага згуртавання нашчадкаў шляхты і дваранства Ігар Чэкалаў-Шыдлоўскі, дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь Зінаіда Кучар, мастак-вучань Я. Ждана Аляксандр Рашэтнікаў. Прыехаў павіншаваць юбіляра і міністр культуры Беларусі Барыс Святлоў.

Канстанцін Паўстоўскі пісаў: «Справа мастака – ствараць радасць». Дзякуй Яўгену Іванавічу за тую радасць, якую ён стварае на працягу шматлікіх гадоў і дорыць яе нам, прыхільнікам яго творчасці.

Павел САПОЦЬКА
Фота Уладзіміра ДЖЭЙГАЛА

Рэха юбілею

Настаўнік Міцкевіч у вёсцы Сані

У бібліятэках Талачынскага раёна напрыканцы 2012 г. былі арганізаваныя кніжныя выстаўкі «Якуб Колас і наш край».

Некалі на карце нашага раёна існавала невялікая вёска Сані, дзе ў 1908 г. Якуб Колас працаваў настаўнікам у прыватнай школе. Аб акалічнасцях, што прывялі будучага славутага паэта на Талачыншчыну, распавядае ён сам у аўтабіяграфіі, датаванай 1926 г. Пра гэты падзеі чытачы бібліятэкі змогуць даведацца з кніг, прадстаўленых на выстаўцы: апавесць-эсэ М. Лужаніна «Колас распавядае пра сябе», кніга-падарожжа Д. Міцкевіча (аўтар – сын пісьменніка) «Якуб Колас. Жыццё і творчасць», падручнік для ВНУ «Гісторыя беларускай літаратуры – пачатак XX ст.» пад рэд. М. Лазарука і інш.

Да названага часу, у 1906 г., у вёсцы Мікалаеўшчына Стаўбцоўскага раёна адбыўся нелегальны настаўніцкі з'езд, адным з арганізатараў якога быў Якуб Колас. «З'езд быў накрыты паліцыяй. Удзельніцаў з'езда пазвалі з'ездзіць аддалі пад суд, – пісаў паэт у аўтабіяграфіі. – Зіму 1906–1907 гадоў, пакуль цягнулася следства, я жыў у брата ва ўрочышчы Смалярня і вучыў дзяцей прыватным парадкам. У гэты ж час пачаў пісаць кнігу для другога года навучання ў

беларускай школе («Другое чытанне для дзетак-беларусаў»). Вясной 1907 года я паехаў у Вільню на работу ў рэдакцыю газеты «Наша Ніва», але працаваў там нядоўга. Паліцыя забараніла жыць у Вільні, і я вымушаны быў выехаць з горада». Далей Якуб Колас распавядае, як трапіў у вёску Сані, якая раней належала да Абчугскай воласці Сенненскага павета Магілёўскай губерні.

Вядомы даследчык беларускай літаратуры М. Мушынскі ў кнізе «Якуб Колас. Летапіс жыцця і творчасці» змяшчае архіўныя запісы: «Пачатак 1908 года, Магілёўская губ., маёнтка памешчыка К. Гардзялкоўскага Габрылёва-Папоўка. У в. Сані Абчугскай вол. Сенненскага пав. (16 вёрст ад м. Талачына) існуе прыватная школа». Ліберальны памешчык К. Гардзялкоўскі быў падпісчыкам «Нашай Нівы» і, калі ён звярнуўся ў газету з просьбай парэкамендаваць настаўніка, яму назвалі Канстанціна Антонавіча Міцкевіча. Працаваў ён у школе два з паловай месяцы. Школу наведвала каля дваццаці вучняў з навакольных вёсак Габрылёва, Папоўка, Плоскае, Сані. Заняткі вяліся на беларускай мове. Паводле ўспамінаў пісьменніка, матэрыялу для навучання чытанню было няшмат, таму ён выкарыстоўваў вершы і артыкулы, надрукаваныя на старонках «Нашай Нівы».

У кнізе М. Жыгоцкага «Сцежкамі паэта. Па коласаўскіх мясцінах» ёсць цікавыя звесткі аб тым, як мясцовы памешчык Гардзялкоўскі збіраўся адкрыць прыватную беларускую школу для сялянскіх дзяцей, шукаў настаўніка, якому гатовы быў плаціць за працу «разы ў тры больш, чым дае казна». Пра гэты падзеі, а таксама пра ўдзел паноў Гардзялкоўскіх у культурным жыцці Беларусі таго часу, распавядаецца ў нарысе С. Александровіча «На самым пачатку», змешчаным у зборніку «З глыбін народных» пад рэд. А. Лойкі.

Але хто ж такія Гардзялкоўскія і чаму яны адкрылі ў вёсцы Сані школу? Гардзялкоўскія належалі да старажытнага беларускага шляхецкага роду. Па ўсім Сенненскім павеце былі раскінутыя маёнткі Канстанціна Антонавіча Гардзялкоўскага, у тым ліку і ў вёсцы Сані. Бацька Канстанціна Антонавіча, Антон Мамертавіч Гардзялкоўскі, быў удзельнікам паўстання 1863 г., адбываў пакаранне, яго надоўга пазбавілі грамадзянскіх правоў. Паводле традыцыі і сын лічыўся лібералам і дэмакратам, быў у апазіцыі да царскага ўрада, нярэдка ў яго маёнтках знаходзілі прытулак «палітычныя».

Вельмі цікавая асоба ў гэтым сямействе – маці Канстанціна Антонавіча Тэрэза Гардзялкоўская, вядомая на

той час перакладчыца, асветніца. Яна выступала ў друку пад псеўданімам Зязюля, перакладала на беларускую мову творы вядомых рускіх і польскіх пісьменнікаў, у тым ліку апавяданне Максіма Горкага «Дзед Архіп і Лёнька». Яна была асабіста знаёмая з польскімі пісьменнікамі М. Канапіцкай і Э. Ажэшкай. Пераклады выдавала за свой кошт. За свой кошт яна таксама выдавала і кнігі беларускіх аўтараў: творы Ядвігіна Ш., апавяданні Якуба Коласа, беларускія народныя казкі. Выдадзеныя Т. Гардзялкоўскай кнігі складалі цэлую бібліятэку – 22 400 экз. Яны ішлі ў народ, давалі спажыву для душы і роздуму. Таму рашэнне пана Гардзялкоўскага-малодшага вучыць дзяцей сялянаў на мове іх дзядоў не было проста забавой. У гэтым была вялікая роля менавіта Т. Гардзялкоўскай.

Дарэчы, пра гэты падзеі падрабязна апавядаецца на старонках гісторыка-дакументальнай хронікі Талачынскага раёна «Памяць». Тут жа можна пачытаць успаміны былых вучняў гэтай школы, напрыклад, Ф. Жураўлёва: «У маёнтку Папоўка жыў пан Гардзялкоўскі, дэмакрат. Ён прыехаў у Сані да майго бацькі і дамовіўся, каб той пусціў у хату школу. Бацька згадзіўся: няхай дзеці вучацца. Гардзялкоўскі зараз жа прыводзіць да нас настаўніка, якога звалі Канстанцін Міхайлавіч (Якуб Колас). Хлопец быў дужа добры, вучыў без ніякіх пакаранняў...». Выкладаў настаўнік на беларускай мове, знаёміў вучняў з падзеямі ў краіне, праводзіў гутаркі па апавяданнях, вершах і допісах, змешчаных у «Нашай Ніве». А яшчэ ён чытаў на памяць творы Ф. Багушэвіча, Купа-

лы, І. Крылова, А. Пушкіна. Дзеці вельмі палюбілі свайго настаўніка, заўсёды з ахвотай ішлі на заняткі, стараліся добра вучыцца.

І яшчэ адзін цікавы факт. Вясной таго ж года вучні школы хадзілі ў валасны цэнтр Абчугу здаваць экзамены за пачатковую школу. Уся група болей чым паспяхова справілася з кантрольнымі і вуснымі заданнямі. Да гэтых іспытаў вучняў падрыхтаваў настаўнік Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч.

Ёсць звесткі і пра грамадскую дзейнасць Якуба Коласа ў тутэйшых мясцінах. Старажылы расказвалі, як у вольны ад заняткаў час ён шчыра гутарыў з сялянамі, распытваў іх пра жыццё-быццё. На большае паважаны настаўнік адважыцца не мог, бо, як паведамаў начальству ў сакрэтным данясенні ад 27 лютага 1908 г. начальнік Магілёўскага жандарскага ўпраўлення, за К. Міцкевічам быў устаноўлены нагляд паліцыі.

Працаваў Якуб Колас у Санях са студзеня да канца красавіка 1908 г. Хуткі ад'езд яго адсюль, відаць, быў звязаны з новым узбуджэннем следства па справе ўдзельнікаў настаўніцкага з'езда. Таму ён вымушаны быў збірацца ў дарогу.

На Талачыншчыне шануюць памяць аб славытым песняры. У 1972 г. у вёсцы Плоскае народнаму паэту адкрыты помнік.

Кнігі і іншыя матэрыялы, змешчаныя на выстаўках, запрашаюць чытачоў у свет ідэяў вялікага мастака слова Якуба Коласа, які бываў у нашым краі і пакінуў тут прыкметны след.

Грына ТРУХАНЁНАК,
бібліяграф
Талачынскай ЦБС

9 студзеня ў Палацы Рэспублікі адбылася ўрачыстая цырымонія ўручэння 5-і прэміяў Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь Аляксандрам Лукашэнкам «За духоўнае адраджэнне» і 10-і спецыяльных прэміяў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва.

Па выніках 2012 года прэміямі адзначаныя святары, педагогі, супрацоўнікі дабрачынных арганізацыяў, аўтарскія і творчыя калектывы за актыўную дзейнасць у гуманітарнай сферы, якая садзейнічае заха-

Прэмія за духоўнае адраджэнне

ванню і памнажэнню нацыянальнага культурнага здабытку, выхаванню ў моладзі любові да Радзімы, умацаванню духоўных каштоўнасцяў і мастацка-маральных традыцыяў, ідэяў чалавекалюбства, дабрачыннасці і міласэрнасці.

Сярод лаўрэатаў прэміяў Прэзідэнта ў галіне дзейнасці па захаванні гісторыка-культурнай спадчыны – аўтарскія калектывы архітэктараў-рэстаўратараў, якія распрацавалі праект рэстаўрацыі палацава-паркавага ансамбля XVI–XVIII

стагоддзяў у Нясвіжы; настаяцельніца Свята-Раства-Багародзічнага стаўрапігальнага жаночага манастыра ў Гродне Беларускай праваслаўнай царквы ігумення Гаўрыіла.

У ліку ўзнагароджаных спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь – Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь за працу па аднаўленні оперы «Сівая легенда» Дмітрыя Смольскага і Уладзіміра Караткевіча; аўтарскія калектывы Тэатра-студыі кінаакцёра Нацыянальнай кінастудыі «Беларусь-фільм» за яркае сцэнічнае ўвасаб-

ленне твора Кандрата Крапівы «Хто смяецца апошнім»; Нацыянальная бібліятэка Беларусі – за значны ўклад у захаванне і папулярызацыю кніжнай спадчыны нашай краіны. Высокай узнагародаю адзначаная дзейнасць Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы па правядзенні юбілейных мерапрыемстваў да 130-годдзя народнага песняра; 20-гадовая даследчая гісторыка-краязнаўчая праца пісьменніка Анатоля Статкевіча-Чабаганавы, вынікам якой стала серыя дакументальных кніг «Я – сын Ваш».

Прэміі атрымалі таксама Дрыбінскі раённы гісторыка-этнаграфічны музей (Магілёў-

ская вобласць) за захаванне шапавальства; народны тэатр гумару, гульні і песні «Хмелеўскія валацугі» Хмелеўскага сельскага Дома культуры Жабінкаўскага раёна (Брэсцкая вобласць) за адраджэнне абрадаў і захаванне народнага мастацтва рэгіёна. Адзначаны таксама калектывы Музея гісторыі Мінска за экспазіцыю мастацкай галерэі Героя Беларусі Міхаіла Савіцкага і інш.

Шчыра віншваем усіх лаўрэатаў з заслужанай узнагародаю і жадаем творчага плёну і новых поспехаў у справе захавання, памнажэння і папулярызацыі гісторыка-культурнага і духоўнага здабытку беларусаў.

Наталі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара

Выступае Алена Ляшковіч, дырэктар музея Янкі Купалы

Індывідуальная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 63320

15 850 руб.
47 550 руб.
95 100 руб.

Ведамасная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 633202

16 196 руб.
48 588 руб.
97 176 руб.

Падпіска на нашу газету можна ў любым месяцы. Будзьма разам, сябры!

Край родны будзе сніць

Вечарына паэзіі, прысвечаная 100-годдзю паэта і перакладчыка Аляксея Русецкага «Былі мне любы ўсіх дарог вятры», і творчая сустрэча з пісьменнікам Міколам Леўчанкам «Тут мае карані» адбыліся ў снежні ў Касцюковіцкім краязнаўчым музеі.

Мерапрыемствы, арганізаваныя народным аматарскім аб'яднаннем «Літаратурная гасцёўня «Крынічка»», якое ўжо 30 гадоў дзейнічае пры Касцюковіцкай цэнтральнай бібліятэцы імя І.Г. Чыгрынава, сталі апафеозам насычанага культурнага жыцця раёна ў мінулым годзе.

Вельмі багатым выдаўся гэты год на знамянальныя падзеі і юбілейныя даты ў нацыянальнай літаратуры і культуры. У гонар імёнаў, якія сталі неадрыўнымі ад нашай краіны, цягам года гучалі песні і вершы. Былі праведзеныя віктарыны і конкурсы, адбыліся паэтычна-музычныя сустрэчы аматараў беларускай літаратуры.

Сустрэча з М. Леўчанкам

Адвядзць сваіх землякоў, дамоў – да сваіх каранёў завітаў пісьменнік Мікола Леўчанка. У цёплай утульнай атмасферы адбылася гэтая сустрэча. Госці мерапрыемства – вучні старэйшых класаў, сябры аб'яднання «Крынічка», супрацоўнікі ўстановаў культуры атрымалі магчымасць асабіста пазнаёміцца з вядомым земляком, даведацца аб гісторыі стварэння яго твораў і творчых планах.

*Яго заўжды край родны будзе сніць –
У падзвігу яго натхнёнай музы
Ёсць вера наша горда гаварыць:
– Мы – беларусы!...*

Словы з верша А. Русецкага, ураджэнца Касцюкоўшчыны, прысвечаныя памяці Якуба Коласа. Імёны ў гэтым вершы не гучаць, таму яго можна прысвяціць усім выдатным літаратурным дзеячам нашай краіны. Гэта і было зроблена на вечарыне.

На запрашэнне наведаць бацькаў родны кут адгукнуліся дзеці юбіляра Ірына і Уладзімір, прыехаў і пісьменнік Віктар Патапенка, таксама ўраджэнец Касцюковіцкай зямлі. Мерапрыемства атрымалася змястоўным і насычаным: касцюкаўчане даведліся аб момантах з жыцця паэта, якія не знойдзеш ні ў энцыклапедыях, ні ў даведках да зборнікаў. У падарунак бібліятэкам горада былі пакінутыя копіі фотаздымкаў з асабістага архіва творцы, зборнікі вершаў А. Русецкага, сярод якіх кніга паэзіі «На апошнім прыстанку». У яе ўвайшлі творы апошніх гадоў жыцця паэта. Ён сам склаў зборнік, даў яму назву, але выдаць не паспеў... Гэта зрабілі яго дзеці ў 2009 годзе. Кніга дапоўненая паэтычнымі накідамі і запісамі з дзённікаў, што з'яўляецца сапраўднай каштоўнасцю для аматараў літаратуры.

Год кнігі завяршыўся. Але гэта не значыць, што яна павінная адсоўвацца на далёкую паліцу. Стагоддзі збіралася і захоўвалася гэтая багатая спадчына, якая дазволіла беларускаму народу адчуць сябе асобнай, незалежнай нацыяй. Губляць гэтую спадчыну мы не маем права ні пры якіх абставінах.

Наталля ДРОБЫШАВА,
кіраўнік аб'яднання «Літаратурная гасцёўня
«Крынічка»» пры Касцюковіцкай цэнтральнай
бібліятэцы імя І.Г. Чыгрынава

Вечарына, прысвечаная А. Русецкаму

Ад 2012 года – у 2013-ы

Лічу, што складаць планы трэба толькі ў тым выпадку, калі ёсць магчымасці іх ажыццявіць. Калі ж не маеш сродкаў, то і планаў тады няма, ёсць імкненні, мары і жаданні.

Я ўжо амаль 20 гадоў займаюся гістарычным краязнаўствам. Удзельнічаў у складанні кніг «Памяць» Асіповіцкага і Бярэзінскага раёнаў. Маю каля 200 краязнаўчых публікацыяў у газетах і часопісах. Зрабіў тэкст вялікай кнігі па археалагічных помніках ніжняй Свіслачы і сярэдняй Пцічы, а таксама пра станаўленне дзяржаўнасці на гэтай тэрыторыі і пра падзеі XIV–XIX стст. на падставе амаль трох соцень знойдзеных мною гістарычных дакументаў.

Юрый КЛЕВАНЕЦ, г. Асіповічы

Як і пяць, і дзесяць гадоў таму, я жадаю і мару выдаць гэтую кнігу, але як і пяць, і дзесяць гадоў таму жаданні мае не супадаюць з колам жыцця. Як і раней, я рады любой магчымасці апублікаваць хоць маленькую частку назапашанай інфармацыі, і таму з вялікім задавальненнем супрацоўнічаю з «Краязнаўчай газетай».

Цяпер рыхтую чатыры артыкулы пра знаходкі каменных прыладаў, пра гарадзішчы і селішчы Асіповіцкага раёна, а таксама ўдзельнічаю ў пабудове чарговага макета – на гэты раз свіслацкай Мікалаеўскай царквы, якой яна была ў канцы XVII – пачатку XIX стст.

Юрый КЛЕВАНЕЦ, г. Асіповічы

На мінулым тыдні старшыня Беларускага фонду культуры Уладзімір Гілеп атрымаў ліст ад Міністра культуры Рэспублікі Беларусь Барыса Святлова, у якім паведамляецца, што пытанні, пастаўленыя членамі журы Першага нацыянальнага форума «Музеі Беларусі» У. Гілепам і А. Гужалоўскім (гл. № 1 «КГ» за 2013 г.), будуць разгледжаныя сёлета ў студзені пад час круглага стала з удзелам Рэспубліканскай рады дырэктараў музеяў і газеты «Беларусь сёння».

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Проспект Пераможцаў, 11, 220004, г. Мінск

Тэлефон (017) 203 75 74
Факс (017) 203 90 45

e-mail: ministerstvo@kultura.by

21. 12. 2012 № 06-16/2701

На № _____ ад _____

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Проспект Победителей, 11, 220004, г. Минск

Телефон (017) 203 75 74
Факс (017) 203 90 45

e-mail: ministerstvo@kultura.by

Старшыні ГА «Беларускі фонд культуры»

У.А.Гілепу

Аб Першым нацыянальным форуме «Музеі Беларусі»

Паважаны Уладзімір Аляксандравіч!

Дзякуем Вам за актыўны ўдзел у якасці члена журы Першага нацыянальнага форума «Музеі Беларусі», які адбыўся ў г.Гродна з 12 па 14 кастрычніка 2012 года.

Упершыню ў нашай краіне музейная супольнасць краіны дастойна прадэманстравала лепшыя дасягненні музейнай справы апошніх гадоў.

Паводле свайго маштабу гэтая падзея, арганізатарамі якой выступілі Міністэрства культуры і Гродзенскі абласны выканаўчы камітэт, не мае аналагаў ва ўсёй сучаснай гісторыі Беларусі. Больш за 700 супрацоўнікаў музеяў, эксперты з 18 краін свету прызналі гэты прадстаўнічы форум як рух наперад у справе развіцця музейнай справы краіны.

Па дамоўленасці з удзельнікамі Форуму, Рэспубліканскай радай дырэктараў музеяў, газетай «Беларусь сёння» планавалася правесці «круглы стол» па выніках працы музеяў за ўвесь 2012 год напрыканцы студзеня 2013 года. Прапрацоўвалася пытанне здымак праграмы «Адкрыты фармат».

Міністэрства культуры абавязкова прадставіць Вашы прапановы для абмеркавання на гэтых мерапрыемствах.

З павагай,

Міністр

Б.У.Святлоў

База некропаляў Бацькаўшчыны

З новага года пачаў працу сайт «Некропалі Беларусі» (<http://niekropali.by>), прысвечаны старадаўнім могілкам нашай краіны. Асноўная мэта інтэрнэт-рэсурсу – збор інфармацыі аб гістарычных некропалях, у першую чаргу – захаванне надпісаў з надмагільных плітаў.

На сёння шмат увагі грамадскасці накіравана на праблемы захавання архітэктурных помнікаў – замкаў, палацаў, сядзібаў, але вельмі рэдка ў гэтым шэрагу ўзгадваюцца старажытныя некропалі. Між тым, менавіта на вясковых пагостах і ў шляхецкіх каплічках захоўваецца вялікі пласт нашай спадчыны. Спадчыны, звязанай з канкрэтнымі людзьмі і іх лёсамі. Часта атрымліваецца так, што надмагільны надпіс – гэта адзіная інфармацыя, якая дайшла аб канкрэтным чалавеку да нашых дзён.

Часам падаецца, што могілкам не пагражае разбуранне, такое, як, напрыклад, архітэктурным помнікам, але на самой справе старадаўнія надмагіллі таксама руйнуюцца: на іх сціраецца надпіс, яны прасядаюць у зямлю, а здараюцца сітуацыі, калі іх увогуле могуць знішчыць ці выкарыстаць для нейкіх патрэбаў (бывае ўсякае). І кожная такая зніклая пліта – гэта згубленая старонка гісторыі канкрэтнага рэгіёну, забыты чалавек, страчаная памяць.

Стваральнікі праекта, разумеючы, што наладзіць нагляд за сотнямі гістарычных

пагостаў і могілак па ўсёй Беларусі немагчыма, паставілі задачу – апісаць як мага больш такіх надмагілляў.

Шмат якія краязнаўцы ў рэгіёнах ужо зрабілі такую

працу на мясцовых некропалях, але вынікі паклалі «ў стол». Мэта сайта – аб'яднаць усе гэтыя напрацоўкі ў адзіны зручны для пошуку і сістэматызацыі рэсурс.

Таму арганізатары звяртаюцца да тых краязнаўцаў і даследчыкаў, якія маюць апісанні гістарычных могілак у сваім рэгіёне, – дасылайце інфармацыю на наш сайт. Мы размесцім яе ў агульнай базе дадзеных (з пазначэннем імёнаў даследчыкаў і спасылкамі на вашыя інтэрнэт-старонкі).

Таксама на сайце можна знайсці інфармацыю аб тым, як праводзіць апісанне гістарычных могілак, і некаторыя метадалагічныя моманты такога даследавання.

Стваральнік сайта – грамадскае аб'яднанне «Беларускі камітэт Міжнароднай Рады па помніках і мясцінах (ICOMOS)».

Звязацца з нами можна ці праз сайт, ці даслаўшы ліст на электронную пошту belarus.icomos@gmail.com.

Цімох АКУДОВІЧ

Традыцыя

Свечка братчыкаў

Ужо стала традыцыяй: штогод Студыя ў імя святога Іаана Воіна, заснаваная пры Свята-Елізавецкім жаночым манастыры ў Мінску, знаёміць глядачоў з новымі фільмамі. Вынікі сваёй працы за мінулы год супрацоўнікі студыі падвялі 3 студзеня, якраз напярэдадні свята Божага Нараджэння. У Палацы мастацтваў адбыўся паказ двух новых фільмаў – дакументальнай стужкі «Брацкая свеча» і мастацкай «Тры словы аб прабачэнні».

Далей я падрабязней спынюся на першым фільме – краязнаўча-этнаграфічным расповедзе вядомых дакументалістаў пра старадаўні абрад.

І. Волах і В. Лабачэўская

У мінулым студзені здымачная група выправілася ў вёску Лука, што на Століншчыне. Менавіта там, у самым сэрцы беларускага Палесся, да нашых часоў амаль без змянаў захаваўся ўнікальны абрад. Цэлы тыдзень здымачная група назірала за тым, як дзякуючы намаганням вяскоўцаў ажывае стары, але не забыты звычай вырабу напярэдадні Шчадраца так званай «брацкай» свечкі.

Як расказвае аўтар сцэнарыя фільма, кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт кафедры этналогіі і фальклору БДУКМ Вольга Лабачэўская, сам звычай, хутчэй за ўсё, бярэ пачатак яшчэ ў XVI стагоддзі. У тыя часы рамеснікі аб'ядноўваліся ў цэхавыя брацтвы. У прыватнасці, захаваліся пісьмовыя звесткі

пра тое, што ў мястэчку Гарадная, непадалёк якога і знаходзіцца Лука, існавалі ганчарныя цэхі. Пацвярджэннем гэтаму можна лічыць тое, што сёння Гарадная – адзінае ў Беларусі месца, дзе захавалася аўтэнтычнае ганчарства, пра што колькі гадоў таму распавядала і нашая газета. Цяпер у вёсцы ёсць некалькі патомных майстроў, якія валодаюць таямніцамі гэтага рамства. Магчыма, менавіта месцічовыя ганчары некалькі соцень гадоў таму і распачалі традыцыю вырабу «агульнай», ці «брацкай», свечкі. І хаця сучасная вёска Лука – гэта выселкі з Гарадной, старадаўні звычай і да гэтага часу не забыўся, не згубіўся ў стагоддзях, якіх шмат ужо прайшло над Столінскай зямлёю.

Сёння, як і шмат гадоў таму, вяскоўцы пад кіраўніцтвам Мікалая Цімафеевіча Пешкі збіраюць грошы і купляюць воск, з якога мужчыны вырабляюць дзве свечкі вагою каля дзевяці кілаграмаў кожная. Потым свечкі асвятчаюць у Свята-Троіцкім і Свята-Мікольскім храмах, што ў Гарадной, і запальваюць пад час святочных богаслужэнняў. Вось такую своеасаблівую, стагоддзямі зацверджаную ахвяру Богу робяць вяскоўцы – просяць сабе ды сваім сем'ям здароўя і дабрабыту.

Стваральнікі фільма разам з жыхарамі вёскі прайшлі шляхам старадаўняга звычайу ад пачатку да канца, без ніякага ўмяшальніцтва і змяненняў. Пасля прагляду фільма рэжысёр Ірына Волах задала глядачам пытанне, якое, відавочна, яе вельмі непакоіла: ці была зразумелай тая гаворка, на якой размаўляюць героі фільма. Адказ быў адзін: зразумелая! «Гэта ж не нямецкая!» – заўважыла адна з глядачак, жанчына даволі сталага ўзросту. Шмат хто з глядачоў яе ахвотна падтрымаў. Ды, зрэшты, калі нават і не ўсе словы сакавітай палескай гаворкі былі зразумелыя прысутным, сама яна – блізкая, родная, свая... А нязвыклыя словы можна адчуваць, уяўляць, слухаць сэрцам – і разумець.

Варта адзначыць, што традыцыя вырабу «брацкай» свечкі пад час здымкаў фільма атрымала нечаканае развіццё. Жыхары Лукі вырашылі зрабіць не дзве свечкі, як звычайна, а тры. Трэцюю вяскоўцы папрасілі перадаць Мітрапаліту Мінскаму і Слуцкаму Філарэту, Патрыяршаму Экзарху ўсяе Беларусі. З яго добраслаўлення свечка была змешчаная ў Свята-Духавым кафедральным саборы ў Мінску, дзе знаходзіцца і сёння.

Акрамя дакументальнай стужкі, наведнікі імпрэзы ўбачылі і мастацкі фільм «Тры словы аб прабачэнні» – працяг цыкла «Прыпавесці», пра які раней пісала «Краязнаўчая газета». Манахіня

Манахіня Іаана

Іаана (Арлова), кіраўнік Студыі ў імя святога Іаана Воіна, сама з'яўляецца рэжысёрам фільма. Сюжэты гісторый, якія былі пакладзеныя ў яго аснову, агульнавядомыя. Але ж і цяжкасці ды спакусы, якія сустракаюцца ў жыцці, таксама вялікай разнастайнасцю не вызначаюцца – а між тым як складана бывае іх пераадолець. «Тры словы аб прабачэнні» – гэта тры гісторыі пра жыццёвыя памылкі, пра тое, як нялёгка бывае іх дараваць і як усё-такі неабходна гэта зрабіць – кожнаму з нас. Цікава, што апроч беларускіх акцёраў Руслана Чарнецкага, Аляксандра Абрамовіча і Рыгора Сівохіна зняўся народны артыст з Расіі Леў Дураў.

Можна зразумець, якім плённым і насычаным стаў для Студыі ў імя святога Іаана Воіна мінулы год. І тым большую цікавасць выклікалі фільмы, створаныя яе супрацоўнікамі. Хоцца спадзявацца, што праз год (а то і раней?) глядачы даведаюцца пра новыя творчыя дасягненні студыі. Тым больш што жыццё, напэўна, прыхавала дастаткова павучальных гісторыяў, а ў Беларусі яшчэ так шмат маленкіх вёсчак, у якіх ёсць нямала сваіх пакуль што нераскрытых таямніцаў.

Кадр з дакументальнага фільма «Тры словы аб прабачэнні» (справа – М. Пешка)

Ніна КАЗЛЕНЯ
Фота аўтара

Ад 2012 года – у 2013-ы

Так сталася, што ў апошня гады я актыўна займаюся правядзеннем экскурсіў па Беларусі, і часу на краязнаўчыя пошукі, нават у ваколіцах роднага Мінска, амаль што няма. Але экскурсіі якраз і ствараюцца на базе краязнаўчых даследаванняў, таму пад час іх я скарыстоўваю тыя матэрыялы і распрацоўкі, якія маюцца ў маім хатнім архіве, і вялікая роля ў назапашванні такой інфармацыі належыць шанойнай «Краязнаўчай газеце».

За апошнія гады значна ўзрасла колькасць школьных экскурсіў, і радуе, што з'явіліся новыя цікавыя і недалёкія ад Мінска мясціны, куды можна вазіць дзяцей. Перш за ўсё адзначу аграсядзібу «Свет пчол» пад Ракавам. Яе гаспадары стварылі сапраўдны экалагічны музей. У гульнівай форме, з дапамогай прэзентацыі тут знаёмяць з дзіўнымі божымі стварэннямі – пчоламі, якія па многіх параметрах могуць супернічаць і нават пераўзыходзіць чалавека. Завяршаецца экскурсія частаваннем гарбатай і білінамі на мёдзе. Тут таксама право-

дзяцца тэатралізацыі і гульні на Купалле, Каляды, Масленіцу і іншыя народныя святы. Звычайна гэтая экскурсія закранае і суседняе мястэчка Ракаў, дзе захаваліся храмы, археалагічныя помнікі, а таксама ёсць святая крыніца. Нярэдка сталічныя школьнікі наведваюць і «Музей ракаўскай цывілізацыі» мастака Ф. Янушкевіча. У гэтым арт-музеі дзеці трапляюць у дзіўны свет старажытнага мястэчка Ракаў, які раней нават меў статус горада.

Добры шанец азнаёміцца з ганчарным рамяством ёсць у Радашковічах на керамічнай фабрыцы аб'яднання «Белмастацкераміка». Тут школьнікі бачаць працэс апрацоўкі гліны і вытворчасці керамічных вырабаў, яны самі могуць зляпіць сабе гліняныя сувеніры. Цудоўны музей прадпрыемства адлюстроўвае ўсё багацце прадукцыі, якая выраблялася і вырабляецца тут, а ў фірменнай краме можна набыць вырабы фабрыкі. Адначасова наведванне Радашковічаў – гэта і магчымаць пабачыць касцёл, у якім быў ахрышчаны Янка Купала, і даведацца пра ягонага сябра – пісьменніка Ядвігіна Ш., пра беларускіх дзеячаў А. Уласава, Б. Тарашкевіча, пра падзвігі савецкіх лётчыкаў у першыя дні Вялікай Айчыннай вайны...

Паглядзець, як робяцца марозіва і глазураваныя сыркі, цікава не толькі аматарам салодкага. Таму ў гэтым годзе значна ўзрасла колькасць мінскіх дзяцей, якія наведваюць Барысаў. Тут на невялікім прадпрыемстве «Барысаўскі камбінат дзіцячых спецпрадуктаў» праводзяцца экскурсіі, і кожнаму экскурсанта (і нават кіраўніку) выдаюць па марозіве і сырку. Адзін з відаў марозіва мае назву «Скарб Напалеона», і, вядома, пад час экс-

курсіі па Барысаве мы знаёмімся з гісторыяй падзей 1812 года. З імі звязаныя не толькі славутыя «батарэі» на стромкай вышыні каля ракі Бярэзіны, але і мемарыялы на Брылёўскім полі і ў вёсцы Студзёнка. Стары цэнтр Барысаве захаваў старажытны выгляд, і тут можна адчуць сябе ў пачатку мінулага XX стагоддзя, пасля былі ўзведзены прыгожыя дамы на плошчы. Галоўным жа аб'ектам старога Барысаве стаў помнік князю Барысу – імавернаму заснавальніку горада. Ён удала пастаўлены побач з Васкрасенскім саборам, які ўжо доўгі час знаходзіцца на маштабнай рэстаўрацыі. Незабыўныя ўражанні пакідае і прагулка па пешаходным мосце праз Бярэзіну – з яго добра бачныя і старыя горады, і «батарэі», і старыя прадпрыемствы Барысаве, і сама магутная рака. Нярэдка ў экскурсію ў Барысаў уключаецца і наведванне музея маці-патрыёткі А. Купрыянавай у Жодзіна. Хаця музей размешчаны ў старой драўлянай хацінцы, цудоўная экскурсія па ім запамінаецца надоўга.

Сярод новых экскурсійных мясцінаў каля Мінска можна таксама назваць Цэнтр экалагічнага турызму «Станькава» з зааадам і комплексамі «Партызанскі лагер» і «Дзяржаўная мяжа» (створаны агракамбі-

натам «Дзяржынскі» каля пасёлка Станькава), музей авіяцыі ў Мінскім аэраклубе (пас. Баравая), падворак Свята-Елізавецкага праваслаўнага манастыра (вёскі Лысая Гара і Буды), прадпрыемства «Адамас» па вырошчванні штучных алмазаў (пас. Атоліна). Хочацца, каб і ў наступным годзе колькасць экскурсіў сюды не змяншалася, і з'яўляліся іншыя цікавыя і адметныя маршруты.

У наступным годзе я таксама планую працягнуць супрацоўніцтва з выдавецкай фірмай «Квадрограф», якая займаецца картаграфічнай прадукцыяй. Дзякуючы «Квадрографу» выдадзеныя два «Атласы аўтатурыста» з пералікам славутасцяў цэнтральнай і паўночнай Беларусі. З улікам усё большай колькасці краязнаўчай інфармацыі, у тым ліку і матэрыялаў сеціва, назапашваецца ўсё больш інфармацыі пра цікавыя для турыстаў мясціны – архітэктурныя, гістарычныя, прыродныя, а таксама пра музеі. Думаю, што ў наступным годзе ўдасца завяршыць працу над падрыхтоўкай «Атласа аўтатурыста» з падрабязным пералікам і ўказаннем памятных мясцінаў усёй Беларусі.

Ігар ГАТАЛЬСКИ

Як у Скоках вайну спынілі

У канцы мінулага года на тэрыторыі сядзібы Нямцэвічаў у вёсцы Скокі Брэсцкага раёна адбылося мерапрыемства, прысвечанае мірным перамовам 1917–1918 гг. і падпісанню Брэсцкага міру. Міжнародны фестываль сабраў членаў клубаў ваенна-гістарычнай рэканструкцыі, гісторыкаў, краязнаўцаў і неаб'якавых да гісторыі рэгіёна людзей.

Акрамя гледачоў, салдатаў і афіцэраў у форме пачатку XX ст. на цырымоніі адкрыцця прысутнічалі прадстаўнікі абласных і раённых выканаўчых уладаў, а таксама дыпламатычных місіяў Расіі,

Украіны і Польшчы. Пасля завяршэння афіцыйнай часткі гледачы і ўдзельнікі накіраваліся ў парк, што за сядзібай. Тут сябры клубаў ваенна-гістарычнай рэканструкцыі дэталёва ўзнавілі некалькі фрагментаў баёў на Усходнім фронце перыяду 1915–1918 гадоў. Для гэтай справы атрымалася падключыць больш за 50 энтузіястаў з Брэста, Гомеля, Мінска, Масквы, Кіева і Івана-Франкоўска.

Рэканструкцыя была толькі адной са складнікаў фестывалю, хаця і самай цікавай. Арганізавалі таксама выстаўку рэтрааўтамабіляў (аўтамабіль быў, праўда, адзін – «Опель Адам», выпушчаны ў 1930-х гг.), палявую кухню, дзе можна было паспытаць салдацкай кашы. А дзякуючы намаганням ды-

рэктара музея Сяргея Сяменюка і арганізатараў мерапрыемства Андрэя Вераб'я і Аляксандра Жаркова на другім паверсе сядзібы пачала працаваць тэматычная выстаўка, прысвечаная Першай сусветнай вайне, на якой прадстаўлены рэдкія гістарычныя артэфакты той эпохі: элементы абмундзіравання, узбраенне і рыштунак краінаў-удзельніцаў, фотаздымкі, карты, узнагароды пачатку XX ст., а таксама макет бітвы часоў гэтай вайны.

У рамках фестывалю правялі і навукова-практычную канферэнцыю «Великая европейская война в Беларуси». Найбольшую цікаўнасць выклікаў даклад Анатоля Гладышчука, які, вывучаючы фатаграфіі і дакументы былога тайнага каралеўскага Баварскага архіва (сёння захоўваецца ў Баварскім дзяржаў-

ным архіве), паставіў, што менавіта ў Скоках у сядзібе Нямцэвічаў 95 гадоў таму была падпісаная дамова аб міры з савецкай Расіяй пра часовае спыненне баявых дзеянняў на Усходнім фронце.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Ад 2012 года – у 2013-ы

Мінулы год быў вельмі багаты на падзеі. Я ўдзячны лёсу, што многае, хоць і не ўсё, ажыццявілася. Каля дзясятка гадоў я займаюся даследаваннямі бітвы на Сіняй Вадзе. Сёлета яе 650-я гадавіна. Я ўдзельнічаў у трох навуковых канферэнцыях, прысвечаных гэтай падзеі – дзве ва Украіне (Кіеў, Хмельнік), адна ў Мінску. У складзе беларускай дэлегацыі 15 верасня я ўдзельнічаў у адкрыцці памятнага знака, прысвечанага 650-годдзю бітвы на Сіняй Вадзе ў сяле Уланаў Хмельніцкага раёна Вінніцкай вобласці. Знаёмства з сябрамі таварыства ваенных гісторыкаў пры камісіі ЮНЕСКА-Украіна дазволіла сабраць многа новых матэрыялаў па Сіняводскай бітве, якіх я не мог знайсці ў Беларусі.

У кастрычніку-лістападзе адбылася мая персанальная фотавыстаўка «Агляніся навокал» у бібліятэцы № 15 імя Цёткі, дзе можна было пабачыць краявіды нашай цудоўнай Беларусі. Цяпер гэтая выстаўка экспануецца ў Гомелі.

Многа цікавага па гісторыі Беларусі даведаўся з цыкла лекцыяў Анатоля Тараса, які ён прачытаў у Палацы культуры МТЗ.

Планаў на гэты год шмат. Галоўнае – працягнуць працу над гісторыяй Сіняводскай бітвы, бо праблематыка яе зусім не даследаваная. Аднаму, двум-трас усе аспекты гэтай праблематыкі не адолець. Таму адзначна патрэбнае яднанне не толькі аднадумцаў, але ўсіх, каго хвалюе гэтая тэма. Прычым, яднанне не толькі беларускіх, але і ўкраінскіх, польскіх, расійскіх, венгерскіх, літоўскіх, магчыма, і нямецкіх, а таксама аматараў гісторыі з іншых краінаў.

На красавік запланаваная выстаўка маіх фатаграфіяў помнікаў і гістарычных мясцінаў Беларусі, на восень – юбілейная фотавыстаўка, прысвечаная 50-годдзю маёй фатадзейнасці.

Мяркую стаць сябрам таварыства аматараў беларускай гісторыі імя Вацлава Ластоўскага.

З павагай,

Мікола ЛІННІК

Школьнае краязнаўства

Гістарычныя паданні

У снежні мінулага года мы распавядалі аб краязнаўчай працы ў нашай этнашколе. Сёння мы хочам прапанаваць некалькі мясцовых паданняў, запісаных намі ў Палатоўскім краі.

Сярэбранік

Недалёка ад вёскі знаходзіцца возера, якое мясцовыя жыхары называюць Сярэбранік. Яно цікавае тым, што да сённяшняга часу не водзіцца там ані рыба, ані кузуркі, ані расліннасць. Старажылы расказваюць наступнае:

– Гэта было ў час вайны з Напалеонам у 1812 годзе. Калі французы пасля паражэння адступалі, то везлі шмат нарабаванага срэбра, розныя каштоўнасці. Справа была ўзімку. Возера падмерзла і яго прыпарушыла снегам. Ворагі гэтага не ўбачылі, і абозы з нарабаваным срэбрам праваліліся ў возера. Срэбра, як кажуць старажылы, ляжыць на дне возера, яно заплыло глеем. Таму там і няма нічога жывога.

(Запісана ад Яўгена Іванавіча Качарагіна, 1940 г.нар., в. Сасно.)

Пятроў хутар

Непадалёк вёскі Палата жыла сям'я на хутары. Былі ў сям'і сыны Пятро і Павел (яны нарадзіліся на царкоўнае свята святых Пятра і Паўла). Бацькі і іх сыны былі працавітымі. Усе працы выконвалі разам: аралі, сеялі, касілі, ма-

лацілі. Дружна і адпачывалі пасля цяжкай працы. Сыны з кожным годам сталелі. Прышоў час ім жаніцца. Выбраві сабе такіх жа працавітых і добрых дзяўчатаў, як і самі. Бацькі дапамаглі пабудавацца непадалёк сялібы. Хаты былі падобныя. Прыязджалі госці, а каб не зблытаць, дзе чыя хата, Пятро каля сваёй сялібы паклаў вялізны камень. Таму ўсе ведалі, дзе хто жыве. Даўно памерлі жыхары хутара, а камень і сёння ляжыць. Гэтую мясціну і цяпер называюць Пятроў хутар.

(Запісана ад Марыі Трафімаўны Бахновой, 1919 г.нар., в. Студзенец.)

Святы Шчалопак

Непадалёк вёскі каля прыгожага возера Шчалопак стаяла невялічкая царква.

Аднойчы паднялася вялікая бура. Цэркаўка трэслася, трашчала і раптам правалілася ў возера. На тым месцы, дзе яна раней стаяла, пабудаваў другую. Але і гэтая правалілася. Толькі ўжо на месцы з'явілася яма. З часам яна станаўлася глыбейшай, пазней стала бурліць у ёй вада, якая пазней памутнела. Гэтая яма ператварылася ў калодзеж. Вада

стала чысцюткай, празрыстай, халоднай. Усе хадзілі да калодзежа толькі па сцяжынцы, бо там-сям сталі ўтварацца ямки, запоўненыя вадой, куды можна было ўваліцца.

Жыла ў вёсцы дзяўчынка-сірата, прыгожая і працавітая. Усе яе любілі. Аднаго разу пайшла яна па ваду да калодзежа. Узняўся моцны вецер, дзяўчынка не ўтрымалася і ўтапілася. Людзі сталі называць гэты калодзеж Дзявочыым. Каля гэтага месца паставілі крыж, асвяцілі яго, на кожную Тройцу вешалі ручнік. Потым крыж знік. Праз некаторы час зноў з'явіўся. Прайшоў час, але людзі не забыліся на калодзеж, хаця ніхто ў тых мясцінах і не жыве. Нечыя добрыя рукі зрабілі карэц, паставілі побач, каб кожны ў любы час мог напіцца празрыстай сцюдзёнай вады.

І сёння існуе гэты калодзеж, знаходзіцца ў лесе. Ён лічыцца святым. У народзе яго цяпер называюць Шчалопскай крыніцай. Яна ўяўляе сабой глыбокую яму, краі якой абкладзеныя каменнем. Побач стаіць крыж. Людзі кладуць кветкі. Прыходзяць не толькі па ваду, але і абмываюцца ёю. Вада мае гаючую сілу.

(Запісана ад Ніны Цітайны Краўчанка, 1926 г.нар., в. Казімірова.)

Святлана САЛЬНІКАВА, вучаніца 11 класа Дзяржаўнай устаноў адукацыі «Палатоўская дзіцячaya сад-сярэдняя школа Полацкага раёна»

Краязнаўства на беларускіх землях у перыяд Расійскай імперыі (1772/1795 – 1917 гг.)

Развіццё краязнаўчага руху ў 1772/1795 – 1864 гг.

Адметнай постацю ў краязнаўстве быў Канстанцін Тызенгаўз (1786–1853), сусветна вядомы арнітолаг, унук Антонія Тызенгаўза. У маёнтку ў Паставах стварыў унікальны арніталагічны музей, у якім былі прадстаўлены мясцовыя птушкі, мелася багатая бібліятэка спецыяльнай літаратуры.

Уладзіслаў Сыракомля (Людвік Францішак Уладзіслаў Кандратовіч; 1823–1862) вырас у сям'і дробнага шляхціца і яго дзяцінства прамінула ў асяроддзі беларускага сялянства. Пачаўшы працоўную дзейнасць у Нясвіжы, вольны час прысвячаў літаратурнай творчасці, знаёмству з архіўнымі зборамі ў радзівілаўскім палацы, напісанню працы пра гістарычнае мінулае Нясвіжа. Сюжэты многіх літаратурна-мастацкіх твораў Сыракомлі пабудаваны на беларускіх легендах, паданнях і сапраўдных падзеях. Шэраг праявіў характар. Ён пісаў пра мясцовыя помнікі, пра побыт і культуру розных саслоўяў беларусаў.

У Сыракомля – аўтар некалькіх выдатных краязнаўчых кніг, шматлікіх публікацыяў у перыядычным друку, прысвечаных беларускім мястэчкам і вёскам, таленавітым землякам, пытанням аховы гісторыка-культурных помнікаў і інш. Асаблівае месца ў даследаваннях выдатнага краязнаўцы займала Міншчына – край дзіцячых гадоў і маладосці. У кнізе «Вандроўкі па маіх былых ваколіцах» (1853) ён адлюстравыў мінулае Нясвіжа, Стоўбцаў, Койданава, Міра, падаў шмат каштоўных звестак пра лад жыцця сялянства: жыллё, гаспадарку, вопратку, харчаванне, звычаі, абрады, вусна-паэтычную творчасць. Гэта была адна з першых і лепшых краязнаўчых кніг. Ён адзін з першых пачаў вывучаць рэгіянальны асаблівасці беларускай мовы і збіраць моўны матэрыял. У працы «Кароткае даследаванне мовы і характару паэзіі русінаў у Мінскай правінцыі» (1856) паказаў дыялектны асаблівасці беларускага маўлення, прывёў шматлікія ўзоры мовы, апісаў дажынкi, вярчоркі, валачобныя і іншыя абрады. У

пачатку 1860-х гадоў выйшлі з друку манаграфіі «Мінск» (1860) і «Нёман ад вытокаў да вусця» (1861). У кнізе «Мінск» даследчык усебакова прадставіў выгляд горада і яго асобных мясцінаў, забудовы, жыцця гараджан. Манаграфія аб Нёмане – гэта комплекснае гістарычнае, прыродазнаўчае, этнаграфічнае і археалагічнае апісанне прынёманскага краю. Апісанні У. Сыракомлі назаўжды захавалі непаўторныя вобразы многіх беларускіх мясцінаў сярэдзіны XIX ст.

Павел Міхайлавіч Шпілеўскі атрымаў духоўную адукацыю і займаўся педагогічнай дзейнасцю, захапляўся краязнаўствам. Вывучаў гісторыю, побыт, вусную народную творчасць, мову жыхароў многіх мясцінаў Беларусі. Ён апісаў прыказкі, народныя павер'і, вясельныя абрады засяцкавай шляхты ў Віцебскай губерні, краявіды і жыццё сялянаў сярэднебеларускіх зямель, Мазыршчыны і інш. Публікацыі ў цэнтральным расійскім друку зрабілі імя краязнаўцы шырока вядомым. Адна з лепшых краязнаўчых прац П.М. Шпілеўскага «Падарожжа па Палессі і беларускім краі» (1853–1855) уяўляла сабой захапляльныя нарысы, дзе навуковы разважання і гістарычныя даведкі перапляталіся з лірычнымі адступленнямі, маляўнічымі апісаннямі беларускіх гарадоў, вёсак і мястэчак, фальклорнымі запісамі і этнаграфічнымі замалёўкамі.

Сярод асобаў, якія праявілі сябе ў даследаванні розных кірункаў тагачаснага краязнаўства, быў Адам Карлавіч Кіркор (1819–1886), нашчадак старажытнага татарскага роду. Гэта быў вучоны-энцыклапедыст, краязнавец, гісторык, этнограф, археолаг, літаратуразнавец, журналіст, выдавец. У юнацтве захапіўся археалогіяй і гісторыяй роднага краю. «Я літвін, – пісаў Кіркор жонцы, – ніколі не знішчаць ува мне гэтага пачуцця. Я люблю сваю радзіму з усім натхненнем юнака, з усёй ахвярнасцю мужа». Часам называў сябе

«не прыродным палякам», а «беларусам». Вакол Кіркора гуртаваліся інтэлектуалы Паўночна-Заходняга краю: У. Сыракомля, У. Каратынскі, В. Дунін-Марцінкевіч, А. Адынец, І. Годзька, С. Манюшка, Я. Тышкевіч і інш. Гэта быў таленавіты навуковец і здольны арганізатар культурных праектаў. Ён удзельнічаў у шматлікіх археалагічных раскопках (раскапаў каля тысячы курганоў), выкарыстоўваў навуковыя метады. Так, ён прыйшоў да правільнай высновы аб датаванні курганоў ад часу прыняцця хрысціянства, археалагічныя раскопкі пачаў весці крыжападобнымі траншеямі, а не распаўсюджанымі ў той час калодзежамі. Але, адзначае сучасны даследчык Л.В. Аляксееў, Кіркор не заўжды паслядоўна прымяняў наватарскую метадыку, у прыватнасці, памылкова дапускаў, што курганы маглі мець месца ў XV ст. Кіркор напісаў шэраг твораў, сярод якіх найбольш значнай была праца «Этнаграфічны погляд на Віленскую губерню» (1857–1858), складзеная па праграме Рускага геаграфічнага таварыства (РГТ), дзе змясціў больш за сто беларускіх песень, дзвесце прыказак, слоўнік беларускай мовы. Кіркор некаторы час працаваў сакратаром Віленскага губстаткамітэта, рэдагаваў і выдаваў «Памятныя кніжкі Віленскай губерні» (1850–1854), значна пашырыў іх неафіцыйны адрэс, дзе друкаваліся багатыя матэрыялы па беларускіх павятах губерні. Апублікаваў уласныя вялікія матэрыялы па гісторыі і статыстыцы Лідскага, Ашмянскага і Віленскага павятаў. Заўжды імкнуўся да выдавецкай дзейнасці. Атрымаў дазвол на выданне шасці неперыядычных зборнікаў, сярод якіх найбольш значныя краязнаўчыя матэрыялы былі апулікаваныя ў зборніку «Тэка Віленска».

Валянціна САІТАВА (Працяг будзе)

«Едуць, едуць калядкі...»

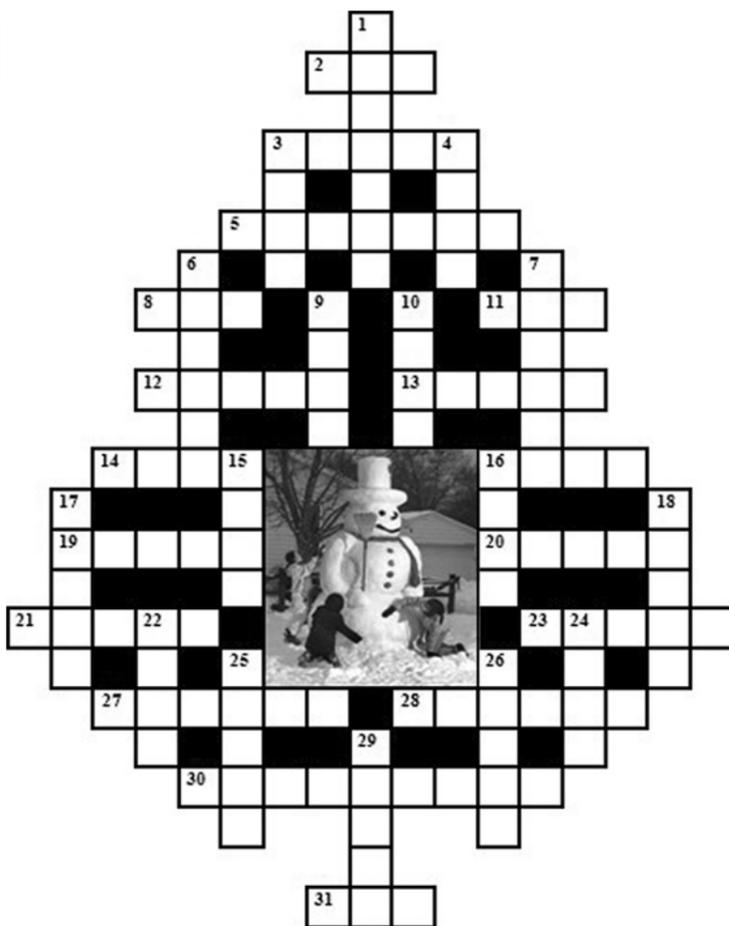
Уздоўж

2. «Калі ў працы ..., // Кожны сэрцам рад». З верша К. Кірэнкі. 3. «Хадзіце, хадзіце к Марозу! // Хадзіце ў ... хутчэй!». З верша «Мароз» Янкі Купалы. 5. Участак поля, які выкарыстоўваецца пад пашы. 8. «Мароз як пацалуе ў шчокі, // Ажно ўсяго кідае ў ...». З верша «Зімовае» П. Броўкі. 11. Драўляная перакладзіна ў санях. 12. «Зіма, зіма. Бы ў цвеце ліпа, // У белым снезе ўся ...». З верша «Студзень» П. Глебкі. 13. Намеценая завірухай гурба. 14. Прыкмета чаго-небудзь. 16. «Дабры вечар, ...! З каляднае ялінкі // цярушацца на дол пухнатыя сняжынкы». З верша «Зара» Алеся Салаўя. 19. Калі на Раство ..., то ўлетку будзе шмат арэхаў (прыкм.). 20. «Снег ідзе, ... трашчыць, // Цяжка птушкам стала жыць». З верша «Госці» М. Сазончыка. 21. Цагляны слуп з комінам ад столі да страхі. 23. «Едуць, едуць калядкі, // Вязучь ... і аладкі». З каляднай песні. 27. Птушка з чырвонай афарбоўкай пер'я на грудзях, якая зімой любіць ласаватца ягадамі рабіны. 28. «... з поля звелі людзі, // Ягады змарозіў студзень». З верша «Як вясна прыйшла» Максіма Танка. 30. Знак задзяка беларускага народнага

календара: (24 снежня – 18 студзеня). 31. «Мароз, як ... бязжаласны, // У лёдрэчкі акаваў». З верша «Зіма» Янкі Купалы.

Упоперак

1. Зімовы від спорту – хуткасны спуск па ледзяной трасе. 3. Атмасферныя ападкі. 4. «Цар ...». Батлеечны спектакль, які карыстаўся вялікай папулярнасцю на Каляды. 6. «..., ...! // Нават холад – не бяда». З верша-песні «Каляда» У. Мазго. 7. «Ой, у мароза стала ..., // Святы вечар людзям добрым!». З каляднай песні. 9. «... шэры, // ...-зух // Да зімы пашыў кажух». З верша «Як звяры зіму сустракаюць» Р. Барадуліна. 10. ... Паазерскі. Дзед-Мароз, рэзідэнцыя якога знаходзіцца недалёка ад Паставаў. 15. Калі напярэдадні Калядаў неба зорнае – будучы нясіцца ... (прыкм.). 16. «... зноў сыпле мяккі снег». З верша «Студзеньскае» М. Лешчуна. 17. «Як там рыхтуюцца да ... // І як калядкі сустракаюць». З паэмы «Новая зямля» Якуба Коласа. 18. «Добры ..., залацістае ранне! // Добры ..., снегавеі, вятры». З верша «За акном снегавеяў дыханне» В. Гардзея. 22. На Новы год ..., будзе ў гумне цясна (прыкм.). 24. «Шчокі ружавеюць – // ... хлопцаў грэюць». З верша

«Першы снег» А. Дзеружынскага. 25. Кароткае паведамленне пра падзеі, факты, звязаныя паміж сабой. 26. Старадаўні ўкраінскі струнны музычны

інструмент. 29. Сялянская верхняя вопратка з саматка-нага сукна.

Склад
Лявон ЦЕЛЕШ

У тэатры «Зьніч»

24 студзеня на сцэне монаспектакль паводле твораў Змітрака Бядулі «**Пяюць начлежнікі**». Гэты паэтычна-празаічны твор вызначае тэму спектакля – «аб жыцці кожнага чалавека, які прыходзіць у гэты свет». Выканаўца Галіна Дзягілева, рэжысёр-пастаноўшчык Таццяна Пацай.

25 студзеня для маленькіх гледачоў на сцэне лялечны монаспектакль «**Дзівосныя авантуры паню Кубліцкага ды Заблоцкага**» Сяргея Кавалёва і Пятра Васючэнкі. Выканаўца – Вячаслаў Шакалідо.

Увечары прапануецца паэтычны монаспектакль «**Родныя дзеці**» паводле аднайменнага вершаванага рамана Ніла Гілевіча. Выканаўца – Мікалай Лявончык, музычнае суправаджэнне – Дар'я Неўмяржыцка (цымбалы).

28 студзеня на сцэне монаспектакль-сустрэча «**Вясёлая каруселя**». Выканаўца – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава, музычнае суправаджэнне Дар'я Неўмяржыцкай (цымбалы).

Увечары гэтага ж дня на сцэне рамантычная моноопера «**Адзінокі птах**». Аўтар лібрэта, рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева, выканаўца – лаўрэат міжнародных конкурсаў Андрэй Марозаў.

Спектаклі праходзяць у Тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаюкі пачынаюцца а 15 гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне (017) 331-75-53.

Традыцыі і сучаснасць

«Дзянніца» – першая зорка Ларысы Сімаковіч

«Дзянніца» – «Выбранае 1985–1995», Мн., 2012, «Каўчэг»

Ёсць гурты папулярныя, а ёсць культурныя – у якія шэрагі прэстыжнай патрапіць творчым людзям? Калі слухаеш інтэрв'ю нейкай мега-зоркі кішталту Рычы Блекмара, дзе ён гаворыць: «Я вучуся граць у вялікіх «Vanilla Fudge», якіх вы наўрад ці памятаеце», мімаволі бянтэжыцца – што ж гэта за вялікія, калі вучня іхняга ведаюць усе, а самі пакрытыя пылам забыцця? Але гэта факт: мы лёгка заглытваем заманухі шоўбізне-су, а творчыя людзі грунтуюцца на трывалых крытэрыях культуры вызначэння. І гэта ў любым відзе мастацтва. Нават у сферы беларускага фальклору: усе ведаюць ансамблі «Свята», «Харошкі», «Ліцвіны», але дзівацца, калі лідар «Ліцвінаў» Уладзімір Бербераў расказвае, што да творчасці яго паклікаў рэвалюцыйны плён спеўнага асамбля «Дзянніца». Самі «Ліцвіны», якія мне асабіста адкрылі сакральны змест аўтэнтычнага фальклору, праславіліся як піянеры «сцэнічнага ўвасаблення аўтэнтыкі». У іх сам склад базаваўся не на заштампаваных гадаванцах музычных вучэльняў, а на творчым натхненні жывых маладых аўтахтонаў, для якіх песня – гэта сямейная традыцыя. Аказваецца, такую ідэю запачаткавала яшчэ «Дзянніца», зруйнаваўшы міф пра фольк як састарэлыя песні нашых бабулек.

Гурт «Дзянніца», аднак, абраўшы назвай імя багіні ранішняга святла, вястункі Сонца, не такі ўжо невідомы, бо ініцыятары і актыўныя нацыянальнага адраджэння 1980-х, якія апантана хадзілі на спеўкі моладзевых суполак «Майстроўня» або «Талака», вучыліся жывым этнічным традыцыям спева павод-

ле прыватных запісаў гурта «Дзянніца». Калі шнырыць маршрутам базар-вакзал, дык вам наўрад хто адкажа, што такое «Дзянніца», але звярнуцца раю да знакамітых цяпер аўтарыхтэаў кішталту Алука Трусавы, Лявона Баршчэўскага, Віндука Вячоркі, якія прыгадаюць жывую легенду надзвычай імпатна.

Дый што казаць, зірнем на склад гурта «Дзянніца»: першай кіраўніцай была знакамітая артыстка Белдзяржфілармоніі, кампазітар Ларыса Сімаковіч, а гралі ды спявалі Аляксей Галіч (голас «Легендаў Вялікага Княства»), Віялета Ефіменка (цяпер спявачка гурта «Яваровы людзі» ў Канадзе), Уладзімір Бербераў (кіраўнік гурта «Ліцвіны»), Юзаф Міхалюцкі (акардэаніст тых жа «Ліцвінаў»), Ліза Пятроўская (пераможца рэспубліканскіх конкурсаў з сваім гуртом «Гасцінец»). На вокладцы кружэлкі гурта ў купцы маладых людзей тых далёкіх ужо 1980-х пазнаю і каларытнага самародка з усходняга Палесся Івана Агеева, спевы

якога да сёння ў памяці адраджэнцаў таго часу, выбітнага інтэлігента Валерыя Міцкевіча, які й тады турбаваўся пра захаванне аўдыёцуду ўнікальнага гучання «Дзянніцы», юрліваю мадам беларускага фольку Валю Якімовіч, якая плёна дзейнічае цяпер у БАЗА (Беларуска-Амерыканскім З'адзіночанні). Яны не проста развучвалі «непанытныя» народныя песні ды механічна спявалі іх, а ладзілі традыцыйныя беларускія каляндарныя святы, дзе песня выкарыстоўвалася паводле прызначэння. Сама песня ў іх змяняла змест, вяртала яму аўтэнтычны сакральны сэнс.

У сярэдзіне 1980-х, калі ўтварыўся моладзевы фальклорны гурт «Дзянніца», ніхто й не марыў пра захаванне нейкай фанаграфічнай даробкі калектыву, бо сістэма навязвала іншы фольк, а нефармалам шлях у фанаграфію быў закрыты. Аж калі з цягам часу змяніліся прыярытэты, справакаваўшы настальгію аб прамірганых каштоўнасцях, акурат Валер Міцкевіч ды Іван Агееў праявілі пільнасць у пошуку рырытэжных запісаў. І на фірме «Каўчэг» выйшаў зграбны кампакт-дыск з 25-ю творами рэпертуару «Дзянніцы» амаль на гадзіну часу. Той самы Валер Міцкевіч напісаў лаканічную прадмову да гэтага зборніка, дзе гаворыцца: «Першая кіраўніца Ларыса Сімаковіч усведамляла, што аўтэнтычны беларускі фальклор з'яўляецца арыгінальным і самадзатковым дыялектам, жывым камертонам

чыстае красы, таму імкнулася, каб манера выканання «Дзянніцы» максімальна набліжалася да спосабу ўзнаўлення музычных гукаў аўтахтонамі».

Сярод праграмы гэтага архіўнага «Greatest Hits» слухач пачуе й знакамітыя творы («А на гары царкоўка», «Я скакала, плясала», «Ой ты, сонца», «Як пушчу стралу», «Ляцела страла», «Го-го-го, каза», «Ішла Купала па вуліцы»), якія пазней трапілі ў рэпертуар славетых калектываў розных жанраў кішталту «Палац», «Kriwi», «A&K», «P.L.A.N.», і менш раскручаных шэдэўраў беларускай аўтэнтыкі («Зашумела ляшчынонька», «Садовая яблынька», «Хто касіць ідзе?», «Вячэраць, мамка, вячэраць», «Пад чорнай вішнёй», «Іскарка прыгаўка», «Ой, у полі жыта», «А ў гародзе верба», «Закурыў-зядыміў», «З поля жнеечкі ідуць»). Іван Агееў тут – ну проста наш фальклорны Ozzy Osbourne, які жыве ў песні, аддаючы ёй цалкам («Салдацік ляжыць», «Арол», «Ой, з-пад гары», «Сонейка», «Ішла зора ясна»), якога пасля распаду гурта можна было сустрэць на сціплай пасадзе ў колішнім сталічным клубе «Акварыум».

Не адмаўляла «Дзянніца» й традыцыйнага вясковага фольк-дэнсу, аддаючы тым даніну павагі папярэднікам з плеяды згаданых «Святаў», «Радаводаў», «Бяседаў» («Сонца на заходзе»).

Якчас студыйнага запісу кружэлкі атрымалася пераважаць высокай і дастатковай для захавання ўнікальных галасавых дадзеных нацыянальных самародкаў. Спевы тут маштабныя, разгорнутыя эмацыйна, з шырокім гукавым дыяпазонам. Гэта зусім не «забыты архіўны рэлікт», а вечна жывы шэдэўр незацуглянага народнага спева.

Асобна варта сказаць пра мастацкую аздобу выдання, якая не падпарадкаваная зацукленым схемам падачы фальклору, але і ў востры авангард не прэцца: жывыя беларускія аўтахтоны (маладыя хлопцы й дзяўчаты) ў гранічна адэкватных нацыянальных строях на фоне традыцыйнага беларускага пейзажа, а над імі ззяюць чырвоныя літары назвы «Дзянніца». Усё надзвычай трапа перадае сам настрой гэтага альбома. Тут фальклор, але жывы і не заціснуты прымітыўнымі штампамі. А тыраж кружэлкі фірма «Каўчэг» вырабляла аж на Уральскім электрахімічным заводзе.

Вітайт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык

Беларускія гульні

Дрозд і голуб

Усе ходзяць па коле пад музыку. У цэнтры кола – «дрозд», а за колам – «голуб». «Дрозд» спявае: «Ці еў? Ці абедай? Ці еў? Ці абедай?» Голуб буркуе: «Фарсіш, братка, падай стрэлку, злайлю дзейку. Пух! Пух! Пух!»

«Голуб» ловіць каго-небудзь, і той становіцца «голубам». І ўжо ён пачынае гульні, а «дрозд» ловіць. І так да той пары, пакуль усе гульцы не пабудуць птушкамі.

Мячык-«чарадзея»

Гульні разлічаныя на любую колькасць удзельнікаў. Яны становяцца ў кола на адлегласці два метры ад другога і кідаюць адзін аднаму «чарадзея». А як мячык-«чарадзея» упаў, усе заміраюць і стаяць да таго часу, калі хто не звухнецца ці засмяецца. Вядоўца можа расказаць жарты, падкалупкі. Хто не вытрымаў, выбывае з гульні. Гульні працягваюцца да апошняга ці да двух апошніх гульцоў.

Вальс «Прынцэса»

Адно з дзяўчынаў выбіраюць «прынцэсай» (ці па-навагодняму – Снягуркай). Ёй надзяюць на галаву карону, і яна становіцца ў цэнтры кола. Пад музыку вальса да яе танцююць па коле. Вядоўца аб'яўляе: «Прынцэса (Снягурка) чакае кавалера!» На гэтыя словы партнёры кідаюцца да яе. Хто першы падыдзе і каму яна падасць руку, той далей танцуе з ёю. Астатнія, узяўшыся за рукі ў агульнае кола, рухаюцца пад музыку ўправа і ўлева. Затым выбіраюць новую «прынцэсу», танец працягваюцца.

Паскачы

На падлозе, зямлі ці снезе малююць п'ятнаццаць квадрацікаў (памерам, каб вольна сталі дзве нагі). Пад музыку полькі ці дзіцячай песні гулець у першым квадраціку робіць адзін скачок на абедзвух нагах, у другім – два

і г.д., у якім па ліку ступае, столькі і скачкоў. Калі ён збіўся, то выбывае. Тады скача наступны ўдзельнік. Гульні развівае адчуванне рытму, памяць, мускулатуру ног.

Перайсці балота

Гуляюць дзве каманды з роўнай колькасцю ўдзельнікаў. Гульцы становяцца адно за адным. Першым вядоўца дае па дзве дошчачкі (такія, каб маглі стаць нага) і аб'яўляе: «Перад вамі балота, вельмі топкае, глядзіце не патаніце». Па камандзе першыя гульцы кладуць дошчачку, ступаюць на яе, трохі далей кладуць другую і пераходзяць на яе. Так, перасоўваючы тыя дошчачкі і стараючыся не ўпасці, пераходзяць «балота». Затым бяруць дошчачкі, аб'яўляюць «балота» і аддаюць дошчачкі наступнаму гульцу сваёй каманды. Чыя каманда хутчэй «пяройдзе балота» і зберажэ ўдзельнікаў, тая і пераможца.

Рознакаляровая гірлянда

Дзвюм камандам па пяць чалавек даюць па пяць надзіманых шароў, па два метры вярочкі і ніткі. Па сігнале вядоўцы яны павінны надзьмуць шары і прычапіць іх на вярочку. Якая каманда хутчэй і прыгажэй гэта зробіць, тая і пераможца, у яе гонар выконваецца танец ці робяць пачастунак.

Цір на снезе або лёдзе

На снезе ці лёдзе малююць мішэнь. Гульцы становяцца на адлегласці 10 м. Трэба закінуць ключкай ці рукою шайбу альбо мячык, каб пацэліць у мішэнь. Хто больш набярэ ачкоў, той і пераможца. (Загадзя трэба дамовіцца, па колькі кідкоў рабіць.)

Гуляць можна і камандамі. Тады ўсе робяць па адным кідку, і камандзе залічваецца агульная колькасць ачкоў.

Сабрай і апрацавай
Мікола КОТАЎ

Са школьных сачыненняў

Твар яго быў круглы, толькі з-пад маленькага носа свяціліся вялікія круглыя вочы.

У п'есе партрэт Кручкова не дадзены, але яго можна судзіць па вусах.

Кручкоў становіцца сватам на свяце Грышкі і Марысі.

Шляхта звяртае ўвагу на яго мову, якая была перамешана з рускімі словамі. Кручкоў бачыць магчымасць узяць многа грошай з дапамогай сваёй мовы.

Ён вырашыў пажаніць Грышку і Марысю, якія былі дзецьмі Ціхона Пратасавіцкага і Івана Цюхай-Ліпскага.

Прагрэсіўныя пісьменнікі адлюстравалі жыццё народа, а рэактыўныя – паноў.

У нашым школьным садзе растуць розныя пладавітыя дрэвы.

Глебу апрацоўваюць для таго, каб яна лепш расла.

Васіля Чурылу аўтар апісвае як дармавога каня.

Драпежная рысь добра паляўнічыць.

Папка расказвае аб жыцці простых людзей, аб іх марах і жаданнях, якія, каб пракарміцца, працуюць у пана.

Лес, як і жонка Васіля, хвалюецца за свайго мужа.

Палі як акінуць вокам. Па пояс грэчка і мёд.

Ганна выйшла замуж за Яхіма, а Васіль – за Маню, але гэтак замужжа не прынесла яму шчасця.

Васіль закахуваецца ў Ганну.

Зялёныя шапкі вербаў, таполяў і клёнаў кранула першая асенняя мерзлата.

Лёд-лядок

Паважаныя сябры, памятайце, што ледзяшы, снег, што зв'язваюць з дахаў дамоў, ствараюць вялікую небяспеку. Масіўная ледзяная глыба, а часам і снежная «падушка», можа нанесці чалавеку сур'ёзныя траўмы. Вядомыя і трагічныя выпадкі. Каб іх пазбегнуць, неабходна быць асцярожнымі і **выконваць правілы**:

- рухайцеся па знешнім баку тратуара, каб не патрапіць пад падзенне ледзяшоў і снегу;
- калі вы пачулі папераджалны крык, хутка адбягайце ад дома або шчыльна прыціскайцеся да сценкі, абараняючы галаву сумкай ці рукамі;
- калі ж чалавек пацярпеў, то яму неабходна тэрмінова аказаць першую медыцынскую дапамогу, ці выклікаць хуткую дапамогу. Телефон 103.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ, інспектар ЦРАНС г. Мінска

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МЁРЫ, Міёры – горад, цэнтр Мёрскага раёна (заканчэнне артыкула).

Успенскі касцёл (пач. XX ст.)

У 1793 г. Мёры адышлі да Расійскай імперыі як мястэчка, цэнтр воласці Дзісенскага павята Мінскай, а з 1842 г. Віленскай губерняў. У 1866 г. адкрытая народная школа. У 1886 г. насельніцтва мястэчка складала 110 жыхароў. Былі 2 школы, 3 карчмы, штогод праводзіліся 2 кірмашы. У 1903 г. у Мёрах 145 жыхароў, вучылішча, царкоўна-прыходская школа.

У 1918 г. Мёры акупавалі германскія войскі, у 1919–1920 гг. мястэчка занятае польскімі войскамі. У 1921 г. Мёры як цэнтр гміны Дзісенскага павята Віленскага ваяводства адышлі да Польшчы. У 1927 г. тут 422 жыхары. Былі крама, аптэка, працавалі 2 млыны, да 1931 г. дзейнічала запалкавая фабрыка. Увосень 1939 г. далучаныя да БССР. З 15 студзеня 1940 г. – цэнтр Мёрскага раёна Вілейскай вобласці.

З чэрвеня 1941 г. па 4 ліпеня 1944 г. акупаваныя нямецка-фашысцкімі захопнікамі. За гэты час акупанты знішчылі 662 чалавекі.

У 1944 г. Мёры ўключаныя ў По-

Царква (канец XX ст.)

лацкую, а ў 1954 г. – у Маладзечанскую вобласці. З 1960 г. у складзе Віцебскай вобласці. 7 жніўня 1957 г. Мёрам нададзены статус гарадскога пасёлка. У 1959 г. у ім было 1,9 тыс., а ў 1970 г. – 5,7 тыс. жыхароў. 7 жніўня 1972 г. нададзены статус горада. На 2003 г. у Мёрах было 9,1 тыс. жыхароў, у 2010 г. – 8,1 тыс. чал., на 1 студзеня 2012 г. – 8 086 чал.

У Мёрах дзейнічаюць 3 сярэднія, дзіцяча-юнацкая спартыўная школы, школа мастацтваў, Дом дзіцячай творчасці, Дом культуры, 2 бібліятэкі, раённы гісторыка-этнографічны музей. У СШ № 3 працуюць краязнаўчы музей і Музей кнігі

(створаныя археолага-краязнаўчым гуртком «Арганаўты мінулага» і іх кіраўніком настаўнікам гісторыі Вітольдам Антонавічам Ермалёнкам). З 2001 г. у горадзе праводзіцца абласны тур рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур «Нас з'яднала зямля Беларусі».

З помнікаў архітэктуры захаваныя Успенскі касцёл, пабудаваны ў 1907 г. на месцы драўлянай капліцы ў стылі неапраўднай готыкі, і фрагменты забудовы канца XIX – пач. XX стст. Ёсць брацкая магіла савецкіх воінаў і партызанаў, помнікі Вызвалення і памяці воінаў-інтэрнацыяналістаў.

Будынак былой плябаніі (цяпер – адзін з карпусоў раённай бальніцы)